

Osipov V. M. Famous historians about importance and topicality of research of Golodomor of 1932–1933 in Ukraine.

The article is devoted to the analysis of urgency of study of Golodomor topic in 1932–1933 in Ukraine. It is stated that it is necessary to know and remember about one of the most tragic pages in the history of the 20th century.

Т. А. Слабчук

**ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ
ПОЛІТИЦІ НАПРИКІНЦІ ХХ — НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.**

Визначення правового статусу жінок в українській державі, під впливом міжнародних зобов'язань та подальшим становленням демократичної держави, набуває особливого актуального значення. Дослідження регулювання правового статусу жінок в Україні постає фундаментальною основою для подальшого розвитку гендерного аналізу діючого національного законодавства та впровадження гендерної політики в державі. Специфічність області державного регулювання правового статусу жінки в українському суспільстві відображає політику держави відносно питання включення жінок у політичний процес, реалізацію жінками своїх політичних прав. Проблематика жінки в українській політиці досліджувалась з різних аспектів наступними науковцями: Грабовська І., Фесенко В., Овчарова О., Левченко Л., Сverdлюк Я., Оксамитна С., Гонюкова Л. Аналіз державної політики з викорінення усіх форм дискримінації жінок та впровадження політики гендерної рівності в Україні у період з 1990 р. по 2007 р. постає головним завданням для визначення статусу жінки в українській політиці та подальшого моніторингу, удосконалення національного законодавства.

Початок 90-х років ХХ ст. зумовив загострення не тільки побутових, а й соціально-політичних проблем в державі. Перехідний стан економіки, політичний плюралізм, виникнення підприємництва, оголошення свободи слова зумовили відторгнення жінок від участі у політичному житті країни. З розпадом Радянського Союзу Україна опинилась у кризовому стані. Кризові явища охоплюють без виключення всі сфери суспільного життя. Спостерігається погіршення становища жінок у соціальному, економічному, культурному, політичному напрямку.

За таких умов спостерігається різке зниження показників репрезентації жінок у владних структурах та політичному житті країни зокрема. На необхідність звернення до цієї проблеми вказує і відсутність повноцінної уваги вітчизняної політології до гендерної проблематики... це природно, якщо брати до уваги транзитний період 90-х рр., актуалізуючий вивчення глобальних соціально-структурних змін і не залишаючий часу для обговорення питань гендерної рівності [8, с. 41]. Погоджуючись з думкою О. Овчарової до аналізу впливу гендерних розрізень на політику, все більш виходить на перший план в даній момент, і перш за все з «викликами» соціально-політичних реалій — необхідністю послідовного та виваженого політичного реформування [8, с. 41]. Період становлення незалежної України на ґрунті посткомуністичної країни призвів до неоднозначного сприйняття суспільством жінки-політика. З боку держави на законодавчому рівні було закріплено рівність прав жінок і чоловіків, а з боку суспільства — укорінення гендерних стереотипів в національну свідомість. Під поняттям правового статусу жінок в Україні розуміється сукупність юридичних прав та юридичних обов'язків жінок, її правове положення у суспільстві. Для з'ясування правового положення жінок вважаємо за потрібне звернутись до основних нормативних документів, які були прийняті парламентом для подолання дискримінації жінок в будь-яких її проявах. Стаття 24 Конституції України проголошує: «...Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї...» [1, с. 10]. Прийняття 8 вересня 2005 р. Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [2] свідчить про новий підхід у вирішенні гендерних проблем.

Проблема гендерної нерівності не може бути вирішена завдяки одному спеціальному закону. Це багатокомпонентний механізм, який складається з різних рівнів впровадження, як врегулювання законодавства, так і безпосередня реалізація відповідних правових норм. Аналіз законодавства іноземних країн, актів міжнародного права, вивчення міжнародного досвіду щодо досягнення гендерної рівності сприятиме гармонізації українського законодавства з вимогами європейського права у цій сфе-

рі. Україна підписала міжнародні документи, в яких визнається гендерна дискримінація, і взяла зобов'язання щодо її подолання. Міжнародні стандарти забезпечення гендерної рівності відображені відповідно у ратифікованих Україною міжнародно-правових документах.

Проте міжнародні документи не є самодостатніми. Їх роль полягає у впливі на формування правового поля держав, які підписали документи. Досвід впровадження в порядок денний проблем жіночих людських прав свідчить, що це тривалий та дуже напружений процес, який вимагає великих зусиль з боку усіх демократично налаштованих верств населення [7, с. 16]. Відсотковий показник жінок у політичних партіях та у вищих органах влади України, попри урегульованість державою статусу жінки та наділення її усіма політичними правами, — залишається низьким. Загалом не можна не поділяти думку Н. Лавриненко, яка стверджує, що в цілому, як свідчать дані досліджень, що проводилися протягом десяти останніх років в Україні, гендерна нерівність у цей період практично не зменшилася. Якщо і відбувалося «поліпшення становища жінок», то воно здійснювалося в рамках загального адаптаційного процесу пристосування населення до нових соціально-економічних умов існування [6, с. 137]. Для характеристики місця та ролі жінок у політичному житті України важливо відстежувати не тільки динаміку політичної участі жінок, але й рівень представництва жінок в органах влади [9, с. 841].

Моніторинг стану реалізації політичного потенціалу жінками в Україні ми проводимо на прикладі Верховної Ради України починаючи з 1990 р. та до 2007 р., тому що Верховна Рада України — представницький орган (парламент), котрий є єдиним органом законодавчої влади в Україні. Конституційний склад Верховної Ради України складається з 450 народних депутатів, які обираються строком на чотири роки. У складі українського парламенту жінки мають змогу впливати на прийняття важливих державних рішень. Ми аналізуємо відсоткове відношення жінок та чоловіків — народних депутатів у складі українського парламенту, тому що саме єдиний орган законодавчої влади в Україні виступає яскравим прикладом ставлення до жінок-політиків, як зі сторони суспільства (у вигляді слабкої підтримки електоратом), так і зі сторони держави (у вигляді

ді правових норм регулювання статусу жінки). До Верховної Ради України у 1990 році потрапило 3 % жінок-народних депутатів. «У СРСР вже перші відносно демократичні вибори, які відбулись навесні 1989 р., призвели до суттєвого зменшення долі жінок у складі депутатського корпусу: у Верховній Раді СРСР — з 33 до 16 %» [9, с. 842]. Частка жінок-народних депутатів у Верховній Раді України II скликання порівняно з I скликанням зросла за результатами парламентських виборів у 1994 році до 5,7 %. В результаті виборів 1998 року, за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою, відсоток жінок-депутатів в українському парламенті збільшився до 8,1 %. Проте на виборах до Верховної Ради України IV скликання у 2002 році було обрано лише 5,1 % жінок-депутатів. За результатами виборів 2006 року в українському парламенті на пропорційній основі за списками політичних партій відсотковий показник жінок-депутатів збільшився до 8,5 %. За результатами позачергових виборів 2007 року, відсоток жінок-народних депутатів українського парламенту зменшився до 7,6 %. Сумарний відсотковий показник представництва жінок-народних депутатів у Верховній Раді України за період з 1990 р. по 2007 р. складає 6,33 %. Провівши гендерний аналіз складу Верховної Ради України з 1990 р. по 2007 р., можна зробити висновок, що відсотковий показник кількості жінок-народних депутатів ВРУ за період з 1990 р. по 2007 р. порівняно з розвиненими демократичними країнами в світі має низький рівень й потребує запровадження та розвитку нових механізмів з подолання гендерного дисбалансу у забезпеченні прав і можливостей обох статей у політичному процесі та в подальшому впровадженні паритетної демократії в українській державі.

Боротьба жіночого руху в розвинених країнах за рівність прав чоловіків та жінок привела до появи цієї концепції, а саме концепції паритетної демократії. За основу взято розуміння того, що чоловіки та жінки мають володіють рівною громадянською гідністю. Для досягнення рівності у можливостях та правах необхідно реформувати національну свідомість українського народу. Саме у багатовіковому традиційному патріархаті як на державному, так і на приватному рівні, сформована політична культура суспільства. Гендерні стереотипи, які передаються з покоління в покоління, стають однією з основних перешкод

на шляху впровадження паритетного становища жінок. Зaproвадження концепції паритетної демократії досягається за допомогою наступних заходів: залучення якнайбільшої уваги до важливих особливостей статусу жінки; розвиток толерантності в суспільстві, профілактика насилля над жінками; гендерна просвіта населення; розвиток політичної культури населення, особливо з гендерного напрямку. На думку І. Грабовської, найяскравішим показником формування суспільства гендерної рівності є кількісний та якісний показник участі жінок у політичному процесі та їх наявність у владних структурах держави, аж до найвищого рівня [5, с. 83]. Офіційні дані показують, що сьогодні частка жіночого представництва в парламенті впала в порівнянні з останніми десятиліттями радянських часів. Якщо після виборів 1980 року у Верховній Раді України жінки склали 36 % від загального числа депутатів, то після виборів 1998 року їх було всього 8 %, а після виборів 2002 р. ця частка знизилась до 5,1 %. Вибори-94 вперше показали й довели, влада в нас майже виключно чоловіча і, що важливо, — такою її обирають самі виборці. Однак слід мати на увазі, що кількість жінок-депутатів у місцевих органах влади значно більша: близько 42 %. Разом з тим уже в обласних радах представництво жінок обмежується 10 % [4, с. 9].

Для підвищення статусу жінки в українському суспільстві та ствердження її ролі в політичному процесі, на думку автора, необхідно впровадження наступних заходів: моніторинг та адаптація національного законодавства до встановлених міжнародних та європейських норм з подолання дискримінації жінок в усіх її проявах та викорінення насильства у сім'ї; підвищення статусу жінки в суспільстві шляхом введення національних механізмів по збільшенню репрезентації жінок у владних структурах всіх рівнів; створити необхідні соціально-політичні умови для реалізації політичної активності українських жінок; подолання стійких гендерних стереотипів з метою підвищення політичної культури населення України.

Низька політична активність жінок призводить до втрати авторитету в суспільстві та до низької підтримки електорату на виборах. Так, якщо в 1990-х роках жінки склали переважну кількість працівників у апараті органів управління, то при цьому спостерігалася чітка тенденція зменшення числа жінок

при підвищенні посадової категорії: якщо VI категорію мають 64,8 % жінок та 35,2 % чоловіків, то III — 13,7 % жінок і 86,3 % чоловіків, I категорію — лише 5,1 % жінок і 94,9 % чоловіків [3].

Українське законодавство виступає гарантом у дотриманні прав та можливостей жінок де-юре, де-факто жінки залишаються найбільш незахищеною верствою населення. Автор погоджується з думкою Р. Корогодського про те, що реальної неподоланої межі між українськими чоловіками та жінками не існує в Україні. Існує страшний вкорінений у менталітеті структури багатьох поколінь сервілізм мислення, що і визначає якусь безберегу суспільну безвідповідальність за власну долю, долю своєї родини, а разом з тим і за долю України в цілому. Відсутність внутрішньої свободи на рівні думання, визначена філософом С. Кримським як зростання хамства життя, стимулює до відтворення найпримітивніших, банальних схем існування, консервує досвід суспільного існування, який заважає українцям органічно вписуватись у сучасний європейський світ [5, с. 90]. Підсумовуючи наше дослідження, ми приходимо до висновку, що стрімке реформування свідомості українських громадян від патріархальних засад до концепції паритетної демократії майже неможливе. Для досягнення європейських стандартів в економічному, політичному та соціальному статусі жінок необхідний час та сприятливі економічні, культурні та соціально-політичні умови, проте процеси гендерних перетворень в нашій державі ускладнює фінансово-економічна криза, яку переживає країна.

Українські жінки постають заручниками соціально-політичних обставин, які мають вагомий вплив на політичну активність. Кризові явища в країні та в політиці зокрема, які супроводжували розбудову української держави, позбавили можливості українських жінок для політичної самореалізації наприкінці XX — на початку XXI ст. Це негативний фактор, який сприяв уповільненню запровадження та реалізації паритетної демократії в Україні. Отже, реалізація жіночого потенціалу в усіх галузях суспільства сприяє поліпшенню становища жінок в країні, активна участь жінок у розбудові української державності приведе до розвитку громадського суспільства.

Джерела та література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. — К. : Просвіта, 1996. — 80 с.
2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» / Режим доступу до сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15>
3. За інформацією Держ. ком. статистики України, поданої Гендерному бюро ПРООН. — К., 1998.
4. Гонюкова Л. Жінки в політичній еліті України // Жіночий світ. — 2004. — Ч. 3 (19). — С. 9–11.
5. Грабовська І. Про українську жінку в українській політиці і не тільки // Сучасність. — 2004. — № 3. — С. 82–91.
6. Жінки в політиці: міжнародний досвід для України / за заг. ред.: Яни Свердлюк та Світлани Оксамитної // За матеріалами міжнародного наукового семінару «Жінки в політиці: міжнародний досвід для України», Київ — НаУКМА — 7 жовтня 2005 року. — К. : Атіка, 2006. — 272 с.
7. Левченко К. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку / К. Б. Левченко. — Харків : НУВС. — 2001. — 360 с.
8. Овчарова О. Г. Гендерная асимметрия политики: к вопросу об актуальности научного исследования проблемы / О. Г. Овчарова // Правовая политика и правовая жизнь. — 2008. — № 2. — С. 37–42.
9. Фесенко В. Динамика политического участия женщин на Украине (1989–1998): самоорганизация, политическое движение, вхождение во власть / В. Фесенко // Гендерные реконструкции политических систем: Сборник. — СПб. : Алетейя. — 2004. — С. 834–874.

Анотації

Слабчук Т. А. Определение статуса женщины в украинской политике конца XX — начала XXI ст.

В статье рассматривается правовое регулирование положения женщин в Украине конца XX — начала XXI ст. Проводится гендерный анализ состава Верховного Совета Украины. Анализируются основные документы регулирующие положение женщин в украинском обществе.

Slabchuk T. A. State regulation of the status of women in Ukrainian politics of the late 20th — early 21st cc.

This article focuses on the legal status of women in Ukraine in the late 20th — early 21st cc. Gender analysis of the composition of the Supreme Council of Ukraine is provided. Principal documents regulating the status of women in Ukrainian society are examined.